

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2011

Terézia Trokšiarová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

DOBRO A ZLO

Bakalárska práca

Študijný program: UAP TJ-ET

Školiace pracovisko: Katedra všeobecnej a aplikovanej etiky

Školiteľ: doc. PhDr. Peter Korený, PhD.

Nitra 2011

Terézia Trokšiarová

ABSTRAKT

TROKŠIAROVÁ, Terézia: Dobro a zlo. [Bakalárska práca]. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. Školiteľ: doc. PhDr. Peter Korený, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár, učiteľstvo akademických predmetov taliansky jazyk a literatúra a etická výchova. Nitra: FF, 2011. 38 s.

Práca vymedzuje pojmy dobro, zlo, svedomie, násilie a agresivita. Definuje základné typy dobra a zla, a charakterizuje ich. Zaoberá sa vzájomným vzťahom dobra a svedomia, charakteristikou dobrého človeka a vznikom zla. Práca sa tiež zameriava na zlo každodenného života. Rozoberá súvis zla s agresiou a násilím, a poukazuje na to, aký vplyv majú médiá na vznik agresie a násilia u človeka. Uvádza, ako možno rozlišovať dobro od zla, a tiež sa zameriava na biblické zobrazenie dobra a zla. Upozorňuje na dôležitosť mravnej výchovy v živote človeka.

Kľúčové slová: Dobro. Zlo. Svedomie. Násilie. Agresivita. Mravná výchova.

ABSTRACT

TROKŠIAROVÁ, Terézia: Good and evil. [Bachelor Thesis]. Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Philosophy. Supervisor: doc. PhDr. Peter Korený, PhD. Degree of Qualification: Bachelor of academic subjects Italian Language and Literature, Ethics teaching. Nitra : FP, 2011. 38 p.

This work defines terms as good, evil, conscience, violence and aggression. Defines basic types of good and evil and characterizes them. Deals with relationship between good and conscience, characterization of good human being and origin of evil. I concentrate also on evil of everyday life. This work analyzes the connection between evil, aggression and violence. It reflects what influence have media on the formation of aggression and violence in humans. Introduces, how to differentiate between good and evil and also explains Biblical understanding of good and evil. Suggests the importance of the moral education in the human life.

Key words: Good, Evil, Conscience, Violence, Aggression, Moral education.

OBSAH

Úvod	6
1 Dobro	8
1.1 Vymedzenie pojmu dobro.....	8
1.2 Druhy dobra.....	10
1.3 Dobro vo vzťahu k svedomiu	12
1.3.1 Svedomie sa občas môže mýliť	15
1.4 Dobrý človek	15
2 Zlo	18
2.1 Vymedzenie pojmu zlo.....	18
2.2 Proces vzniku zla	19
2.3 Druhy zla.....	20
2.3.1 Zlo každodenného života.....	21
2.4 Zlo, násilie a agresivita	22
2.4.1 Násilie a agresivita v médiách.....	23
3 Dobro a zlo.....	25
3.1 Porovnanie dobra a zla	25
3.2 Odlišovanie dobra od zla	27
3.3 Biblické zobrazenie dobra a zla.....	29
3.4 Mravná výchova–premyslené konanie ako sa stať dobrým človekom	31
Záver	33
Zoznam použitej literatúry	34

Úvod

Keďže každý z nás si pod pojmom dobro predstavuje niečo iné, v prvej kapitole sa venujeme najmä vymedzeniu pojmu dobro. Vybrali sme viaceré definície od rôznych autorov, pretože chceme daný pojem charakterizovať čo najobširnejšie a najhlbšie. Málo ľudí vie, že existuje viacero druhov dobra, a tak píšeme aj o tom, aké druhy dobra existujú. Každý človek má aspoň približnú predstavu o tom, čo je dobré a čo zlé. Vďaka čomu to však vieme? Toto vnútorné poznanie dobra a zla nám zabezpečuje svedomie. Svedomie je veľmi úzko späté s dobrom. Na vzájomný vzťah dobra a zla poukazujeme aj my v našej práci, a tiež sa snažíme nájsť odpoveď na otázku, či sa svedomie môže myliť. Bežne počujeme, že nejaký človek je dobrý alebo zlý. Existuje však vôbec dobrý človek? A ak dobrý človek existuje, aký je, a ako koná? V práci sa zaoberáme sa aj touto problematikou.

Cieľom našej práce je charakterizovať a analyzovať pojmy dobro a zlo. Poukázať na niektoré druhy dobra a zla, ich súvis s inými etickými kategóriami a venovať sa chceme aj mravnej výchove.

V druhej kapitole rozoberáme etickú kategóriu zla, druhy zla a to, ako zlo vzniká. Zlo nás obklopuje každý deň, a útočí na nás zo všetkých strán. Aké je však zlo každodenného života? Čo si máme pod pojmom zlo každodenného života predstaviť? Aj na tieto otázky sa snažíme nájsť odpoveď. S etickou kategóriou zla úzko súvisia pojmy agresivita a násilie. Jednoduchý, ale zároveň veľmi výstižný a zrozumiteľný je vzorec: agresivita + násilie = zlo. Zlo, agresivita a násilie sa vyskytujú v každej oblasti života. Naš život však v súčasnej dobe veľkou mierou ovplyvňujú médiá, a tak sme sa zamerali aj na zlo a agresivitu v médiách.

Tretia kapitola je venovaná obom etickým kategóriám, dobru aj zlu a ich vzájomnému vzťahu. Ako uvádzajú niektorí autori, dobro a zlo sú dve strany jednej mince, navzájom spolu súvisia a jedno bez druhého by nemohli existovať. Aj my porovnávame dobro a zlo, a uvádzame niektoré charakteristiky od viacerých autorov. Je veľmi dôležité vedieť tieto dva pojmy rozlíšiť. Vedieť čo je dobro a čo zlo, resp. čo je dobré a čo zlé. Práca poukazuje aj na tento problém. Dobro a zlo sú spomínané už v Biblii, mohli by sme povedať, že problematika dobra a zla je stará ako ľudstvo samo, preto sa venujeme aj biblickému zobrazeniu dobra a zla. V závere našej bakalárskej práce rozoberáme mravnú výchovu, ako nástroj, pomocou ktorého sa môžeme naučiť dobrému správaniu. Lomnický

(2004) je toho názoru, že: „mravná výchova je premyslené konanie, ako sa z nás môže stať dobrý človek.“

V rámci metodiky práce, sme postupovali nasledovne. Ako prvé sme si zozbierali materiály (knihy a dostupné články na internete). Ďalej sme postupovali tak, že sme vyselektovali vhodný materiál, ktorý bol predmetom našej bakalárskej práce a následne sme pokračovali samotným písaním bakalárskej práce. Pri písaní sme použili analytickú metódu, pomocou ktorej sme vymedzili pojmové momenty dobra a zla, základné druhy dobra a zla, ich vzájomný vzťah a mravnú výchovu.

Touto cestou vyslovujem poďakovanie doc. PhDr. Petrovi Korenému, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

1 Dobro

1.1 Vymedzenie pojmu dobro

Dobro a zlo sú základnými kategóriami etiky. Každý z nás má určite istú predstavu o tom, čo je to dobro. Opísať však túto našu predstavu, by asi nebolo také jednoduché. V dejinách etiky sa mnoho autorov pokúšalo definovať, resp. vymedziť pojem dobro. Tento pojem je už rozobratý asi zo všetkých možných aspektov. Z mnohých dostupných definícií sme vybrali len niektoré, napríklad vo Filozofickom slovníku (2002) sa píše: „Dobro je kategória morálnej filozofie značiaca z pravidla to, čo teší a uspokojuje, čo zodpovedá túžbam a čo je dokonané a teda dokonalé. Dobro tak patrí k rozvoju súcna, pretože je výsledkom a cieľom jeho aktivít, pričom u rozumových bytostí je dosahované slobodne a v súlade s rozumovým poznaním. Práve toto poznanie a jeho slobodné napĺňanie zakladá etiku a jej hodnoty.“ Romano Guardini (1999) chápe dobro ako niečo, čo nezávisí na ničom inom, pretože tkvie samo v sebe a nemusí odnikiaľ získať oprávnenie, pretože má svoju vlastnú dôstojnosť. Dobro je niečo, k čomu nesmieme zostať ľahostajní ak nechceme premrhať svoju dôstojnosť. Podľa neho dobro nevisí nedotknuté v nejakom neprístupnom priestore, je s nami v spojení, dobro sa nás týka. Obsah dobra je nekonečný, presne tak, ako je jeho platnosť bezvýhradná.

Dobro je obsahom morálnych noriem. Je vzťahovou kategóriou a vyjadruje pozitívnu kvalitu vzťahov, ktorá vzniká v procese slobodnej voľby človeka (Machalová, 1998). Dobro je mierou dobrovoľnej spolupatričnosti spoločenstva a stáva sa samostatným spoločným cieľom, existujúcim spolu s inými individuálnymi cieľmi členov spoločnosti (Sagatovskij, 1984).

„Dobrom je všetko, čo vedie k rozvoju človeka, k umocneniu jeho človečenskosti a k naplneniu jeho ľudskosti. Dobrom je všetko čo prospieva človečenstvu ako celku. V každom prípade etická kategória dobra, vyjadruje pozitívnu hodnotu nášho morálneho snaženia. Je kategóriou, ktorá sa dotýka predovšetkým ľudskej činnosti, ľudských vzťahov, a ľudských charakterových rysov, pretože tieto vstupujú do potrieb, záujmov a motívov i cieľov mravného subjektu. Oblasť dobra je oblasťou ľudského života, vzťahovania sa človeka k sebe, k iným ľuďom, k ľudstvu a svetu vôbec“ (Vajda, 2004, s. 111–112). „Dobro je všetko, čo môže niekoho alebo niečo zdokonaľiť. Inak povedané, ako dobré chápeme všetko to, čo súvisí s hodnotami ako je zdravie, krása, vernosť, statočnosť, priateľstvo a láska“ (Příkaský, 2000, s. 15). „Dobro je dobro“ (Guardini, 1999, s. 19).

Téme dobra sa venoval aj Tomáš Akvinský, podľa ktorého sa človek aktualizuje a zdokonaľuje prostredníctvom dosahovania dohier, preto všetko, čo si človek žiada, žiada si ako dobro. Človek teda riadi celý svoj život s ohľadom na posledný cieľ, ktorý je dokonalým dobrom. Dobro ako cieľ má v kontexte Tomášovej etiky rozhodujúci význam, nakoľko jeho dosahovanie sa spája s problematikou ľudského šťastia (Blaščíková, 2009). „Podľa Tomáša Akvinského každý túži po Bohu ako absolútnom dobre, avšak nie každý si je aktuálne vedomý tejto túžby, a preto môže jednotlivec posledné dobro hľadať v iných veciach, čo ho však nemôže bytostne uspokojiť“ (Blaščíková, 2009, s. 27). Michalov (2002) chápe dobro ako cieľový princíp všetkého. Boh je Bytie a najvyšší počiatok, ktorý sa rozdáva tým, že tvorivo dáva bytie všetkým veciam. Boh je Dobro, ako najvyšší cieľ, ktorý k sebe priťahuje všetky veci. Bytie a dobro sú dve tváre stvoriteľa, ale i dve tváre reality. Bytie a dobro sú nerozdeliteľné a zároveň rozdielne stránky skutočnosti.

Podľa Aristotela by sme šťastie mali chápať ako dobro, o ktoré prirodzenie usiluje každý človek. Dobrými sa stávame konaním dobra, dobrých skutkov a cvikom. Úlohou človeka nie je len žiť, ale žiť dobre. K tomu nestačí len chcieť byť dobrý, ale musí nám byť aj umožnené konať dobro (Thompson, 1999).

Dokonalé teda absolútne dobro nemožno dosiahnuť tu na zemi, pretože dokonalé dobro vyplní celú túžbu duše a vylučuje každé fyzické aj mravné zlo. To však nemožno dosiahnuť tu na zemi. Ľudskej vôli nestačí na dokonalé uspokojenie nič zo stvorených vecí, lebo jej predmet je „univerzálne dobro“. Tunajší život nemožno zbaviť všetkého zla (Habáň, 1991).

Korený (2005, s. 81) píše o tom, ako dobro konať s pôvabom, čiže s určitou ľahkosťou: „Konať dobro, ktoré nachádzam vo svojom svedomí, s pôvabom znamená, že takéto konanie vychádza z celej mojej harmonizujúcej duše a nielen z jednej jej časti, ktorá sa musí presadiť proti odporu druhej (túžiacej). Keď konám dobro s pôvabom, konám ho s istou ľahkosťou a bez vnútorných zápasov, ktoré sa objavujú tam, kde koná dobro s dôstojnosťou.“

Kant napísal: „Nič na svete ba ani mimo neho, sa nemôže bezvýhradne považovať za dobré, okrem dobrej vôle“ (In: Spaemann, 1994, s. 55).

Podľa Aristotela blaženosť predstavuje najvyššie dobro človeka a to v tom zmysle, že o ňu usilujeme kvôli nej samej a nie kvôli dosiahnutiu nejakého iného cieľa. Kant nám však nám objasňuje, ako by sme mali chápať blaženosť. Blaženosť sama o sebe nie je pre náš rozum dokonalým dobrom, náš rozum ju neschvaľuje, aj napriek tomu, že naše sklony si ju

veľmi prajú, ak sa nespája s mravne dobrým správaním. Aby naše túžby po blaženosti nevyvolávali konflikty, pretože blaženosť jedného človeka si môže odporovať s blaženosťou iného človeka, musíme tieto túžby potlačiť (Thompson, 1999; Arzenbacher, 1994). Problém dobra je u Kanta veľmi výrazný. Mohli by sme povedať, že problém dobra vysvetľuje jeho kategorický imperatív, ktorý znie: „Konaj tak, akoby sa maxima tvojho konania mala na základe tvojej vôle stať všeobecným zákonom.“ Slovo maxima by sme mohli vysvetliť ako norma alebo zásada. Zjednodušené by sme teda mohli kategorický imperatív formulovať asi takto: Konaj tak, aby sa tvoje konanie mohlo stať všeobecne platnou normou. Podľa kategorického imperatívu by sme teda vždy mali jednať tak, ako by na našom mieste konali všetci rozumní ľudia. Podľa Kanta je dobro idea, ktorá sa aktivizuje vďaka našej vôli a je našou povinnosťou konať dobro všade, kde sa dá (Thompson, 1999; Arzenbacher, 1994).

1.2 Druhy dobra

„Dobro je to, k čomu ťahá snahové napätie, k čomu vec speje, aby sa tým doplnila čiže zdokonalila“ (Habáň, 1991, s. 21). Habáň sa v nasledujúcom vymedzení druhov dobra opiera o filozofiu Tomáša Akvinského.

Rozdelenie dobra podľa pomeru k snahovému napätiu (Habáň, 1991):

1. dobro, ktoré vzbudzuje záľubu (bonum delectabile)¹ znamená skôr snahu po ukojení. K ukojeniu snahy prichádza dosiahnutím žiadanej veci,
2. užitočné dobro (bonum utile)² znamená niečo čo je prostriedkom k dosiahnutiu inej veci ako cieľa,
3. ušľachtilé dobro (honestum)³ - je to, ktoré má v sebe zdokonaľujúci prvok, ku ktorému speje prirodzená snaha niektorej schopnosti.

¹ Bonum delectabile = slasť, rozkoš.

² Bonum utile = zisk, prospech.

³ Bonum honestum = ušľachtilosť.

Tieto tri druhy dobra môžeme podrobnejšie charakterizovať nasledovne:

1. Dobro ako všetko to čo v človeku vzbudzuje potešenie a radosť - v každodennom živote bežne stotožňujeme dobro s tým čo nám je príjemné a zlo s tým čo nám je nepríjemné. Tu sa vynára otázka, či morálne dobro možno stotožňovať s tým čo je príjemné. V živote sme neraz vystavení situáciám, kedy sa musíme rozhodnúť medzi tým po čom túžime a tým čo vykonať máme v zmysle nejakej morálnej požiadavky. Človek ako morálna bytosť, je schopný konať dobro aj vtedy, keď z takéhoto konania neočakáva nijaké výhody, potešenie či radosť. To sú tzv. morálne konflikty, ktoré za jednu alternatívu konania hovorí nejaká naša túžba a za druhú alternatívu konania hovorí morálna požiadavka. Morálnu hodnotu v prípade takýchto konfliktov zvykneme niekedy oceňovať podľa veľkosti obete, ktorú musíme priniesť na oltár splnenej morálnej povinnosti (Krejčí, 1922; Habáň, 1991).

2. Dobro užitočné - tu sa za dobro považuje všetko to, čo sa považuje za prostriedok na dosiahnutie nejakého cieľa. Aj v bežnej reči často používame slovo dobrý vo význame užitočný (napr. dobrý nôž, dobré auto, dobrý pracovník...), toto je inštrumentálne chápanie dobra a zla. Pretože dobro a zlo tu nespočíva vo veci samej ale výlučne v celi, na ktorý daná vec slúži (Krejčí, 1922; Habáň, 1991).

3. Dobro ušľachtilé - predstavuje posledný cieľ, ktorý vo svojom živote sleduje každý človek, a ktorý dáva tomuto človeku zmysel života. Neslúži ako prostriedok na dosahovanie iného cieľa (Krejčí, 1922; Habáň, 1991).

V závislosti od týchto troch druhov dobra môžeme rozlišovať 3 životné štýly:

1. život hedonistický (pôžitkársky život);
2. život utilitaristický (užitočný život);
3. život, ktorý je naplnením nejakého poslania. (Krejčí, 1922; Habáň, 1991).

Štefan Rampák (2002) delí dobro na:

- fyzické – pokiaľ sa človek vo výkone svojho aktuálneho bytia snaží o dobro pre seba,
- mravné – ak bytie samo osebe slobodne realizuje dobro v horizonte absolútneho bytia, teda Boha.

„Fyzické dobro úzko súvisí aj s duševnými vlastnosťami, ktoré treba v človeku neustále pestovať. Doslova možno povedať, že základom fyzického dobra je mravné dobro, ktoré sa viaže na dodržiavanie Božieho zákona, resp. prirodzeného zákona, ktorý je

odbleskom večného Božieho zákona“ (Rampák, 2002, s. 145). Z toho vyplýva, že obe uvedené dobrá sú viazané na Boha.

Franz Brentano (1993) zas rozdeľuje dobro na primárne a sekundárne. Primárne dobro je dobré samo o sebe, sekundárne dobro je dobré vďaka niečomu inému, to je hlavne prípad užitočného.

Na pochopenie dobra nám slúži svedomie (Guardini, 1999). Je teda zrejmé, že svedomie je bytostne spojené s dobrom.

1.3 Dobro vo vzťahu k svedomiu

Súvis kategórie svedomia s kategóriou dobra si všimol už Kant a po ňom aj Hegel a Freubach (Vajda, 2004). Podľa empirizmu je svedomie kumulatívne a subjektívne, vyvedené z minulej skúsenosti človeka o tom, čo je dobré a čo zlé. Behaviorizmus chápe svedomie, ako súbor naučených odpovedí na sociálne podnety, ktoré vedú človeka k akceptácii dobra a k vyhýbaniu sa zlu. Psychoanalýza dáva svedomie do súvislosti so Superegom ako hlavnou zložkou osobnosti, ktorá sa formuje rozličnými odmenami a trestami (Grác, 2002).

„G. E. Moore hlásal, že dobro nemožno definovať, napriek tomu trval na tom, že ľudia vedia čo tento pojem znamená, a že z neho pochopiteľne vyplýva existencia určitého zmyslu či intuície“ (Thompson, 2004, s. 153). Človek má v sebe, či už si to prizná, alebo nie, určitý morálny program. Toto všeobecné chápanie dobra a zla v styku s ľuďmi bežne označujeme ako svedomie ale používa sa preň aj označenie prirodzený mravný zákon (Arzenbacher, 1994; Příkaský, 2000). Vďaka svedomiu máme určité vnútorné poznanie dobra. Bez toho by svedomie nevedlo k žiadnemu konkrétnemu jednaniu (Thompson, 2004). Svedomie sa uplatňuje pri rozhodovaní vždy vtedy, keď sa človek ocitne v pokušení a musí si zvoliť medzi dobrom a zlom (Grác, 2002). Je to orgán, pomocou ktorého odpovedáme na dobro, a ktorým sami v sebe vieme, že dobro existuje, je absolútne významné a je s ním spojené všetko čo v živote máme. Dobro sa má stať jednaním. Takým jednaním, akým sa rozhoduje o tom poslednom. Svedomie je však aj orgán, ktorým môžeme uchopiť význam a nezvyčajnú podobu dobra v určitej situácii. Prostredníctvom svedomia si uvedomujeme, čo je dobré tu a teraz. Výkon svedomia je teda tým činom,

ktorým danú situáciu môžeme podniknúť, a pochopiť čo v nej je správne a a práve preto aj dobré. Ak je však situácia nejednoznačná a neponúka jasný smer jednania, je úlohou svedomia aby dospelo k rozhodnutiu. Potom by malo platiť, že tak je to najlepšie a tak treba aj jednať. Trvať na svojom rozhodnutí a zrealizovať ho. Svedomie je orgán, ktorý nás robí schopnými rozpoznávať dobro v stále novo sa utvárajúcich situáciách (Guardini, 1999). Svedomie prináleží k podstate človeka. Je uceleným mechanizmom, ktorý je hlboko zakorenený vo vnútornom svete osobnosti. Chráni základný systém mravných hodnôt, je to morálny súd nad sebou samým, ktorému človek podriaďuje svoj vnútorný svet. Je najintímnejším osobným regulátorom správania sa a konania človeka. Stelesňuje záväznosť morálnej pohnútky a núti človeka byť morálne dôsledným. Stupeň rozvoja svedomia závisí od stupňa rozvoja mravnej výchovy a sebvýchovy osobnosti. Dobré svedomie sa spája s pocitom blaha, výčitky svedomia prinášajú vnútorný nepokoj (Žilínek, 1997; Žilínek, 2005).

Obsahom svedomia je teda potrebné rozumieť celok morálnych predstáv, ktoré niekto má: vedomosti o dobre a zle, o úlohách a zákazoch, ale tiež inštinktívne hodnotenia, ktoré nevznikli reflektovane, ale skôr skúsenosťami života, v styku s inými ľuďmi, prípadne sú vrodené, teda vlastné ľudskej prirodzenosti“ (Kútny, 2004). Morálne dobro môžeme charakterizovať ako to, čo je v zhode so svedomím a mravné zlo ako to, čo svedomiu odporuje (Arzenbacher, 1994).

Dłubacz, (1996) chápe svedomie, ako ľudský rozum, ktorý vynáša morálne súdy o jednotlivých činoch. Rozum rozoznáva konkrétny čin z hľadiska jeho súladu s normou konania. Takúto činnosť nazývame aktom svedomia. Svedomie je teda schopnosť ľudského rozumu vynášať praktické súdy o morálnej hodnote daného činu. Má normatívny charakter a človeka zaväzuje k určitému spôsobu konania. Avšak svedomie môže byť aj skazené, ak rozum, z rôznych príčin, všeobecné morálne normy posudzuje nesprávne a riadi sa nimi. Takéto svedomie potom označujeme ako nepravé. Svedomie dištancuje človeka od zlého a nerestného, je stimulom ľudskosti, šľachetnosti a zodpovednosti. Človek, ktorý má narušený morálny regulátor správania nie je schopný pevných ľudských vzťahov a z mravného hľadiska sa z neho stáva indiferentná a asociálna bytosť. Vzťah dobra a svedomia, by sme mohli vyjadriť vzorcom:

DOBRO	+	SVEDOMIE	=	PREMENA DOBRA NA ČIN
--------------	----------	-----------------	----------	-----------------------------

Boh udržiava s človekom stály dialóg, aby ho usmerňoval, povzbudzoval ale aj napomínal. Pomocou svedomia Boh ukazuje človeku cestu k mravnosti prostredníctvom prirodzeného zákona, ktorý je záväzný pre každého človeka, aj nekresťana. Podstatou svedomia je schopnosť rozlíšiť medzi dobrom a zlom (Pitel, 2002).

Bežne rozlišujeme vonkajšiu a vnútornú slobodu svedomia (Příkaský, 2000):

- Vonkajšia sloboda svedomia znamená možnosť konať čo chcem.
- Vnútorná sloboda svedomia znamená, že mám slobodu voľby. Etika sa zaoberá používaním vnútornej slobody svedomia.

Arzenbacher (1994) uvádza, že Tomáš Akvinský delí svedomie na:

- svedomie pred činom;
- svedomie po čine.

Podľa Akvinského je pre mravnú hodnotu jednania rozhodujúce svedomie pred činom, pretože ak definujeme mravne dobré jednanie, a jeho zhodu so svedomím, myslíme tým vždy svedomie pred činom. Svedomie po čine má vždy dvojakú funkciu:

- v prípade dobrého konania ospravedlňuje konajúceho,
- v prípade zlého jednania vyčíta konajúcemu jeho konanie, obviňuje ho a trápi výčitkami (Arzenbacher, 1994).

Nesvadba (2006) vo svedomí rozlišuje dve dispoziecie, na základe ktorých sú ľudia schopní rozlíšiť medzi dobrým a zlým, resp. medzi správnym a nesprávnym. Je to schopnosť morálnej sebareflexie a vedomie, že dobro je dobré konať a zlo nie. Ak umlčujeme a nahrádzame objektívne významy dobra a zla krajnými prejavmi svojej subjektívnosti, ide o prejav nečistého svedomia. Nech sa nám svedomie zdá akokoľvek individuálnym citom, aj tak je vždy sprostredkované spoločenskými predstavami a morálnymi názormi daného prostredia (Vajda, 2004). „Všetci ľudia, ktorí cítia, že ich pobáda svedomie, sú presvedčení, že v najhlbšom vnútri ich poháňa reálna hodnota, ktorú pokladajú za platnú, hoci v skutočnosti môže ísť o hodnotu zdanlivú. Všetci sú zajedno v tom, že dobro raz poznané treba milovať a konať“ (Michalov, 2005, s. 21).

Nič čo je proti svedomiu nemôže byť dobré. Z toho ale nevyplýva, že všetko čo sa deje v súlade so svedomím je dobré, pretože svedomie je orgán a ako taký môže byť aj mylne riadený. A okrem toho, nijaké zahľbenie sa do nášho vnútra nás nepoučí, či to čo sa v nás ozýva je naozaj svedomie (Spaemann, 1994).

1.3.1 Svedomie sa občas môže mýliť

1. Môže to byť sila pôsobiaca v nás: V určitom zmysle nám svedomie sťažuje život. Na jednej strane svedomie náš život obohacuje a na druhej strane nám ho robí ťažším. Občas sa chceme ťarchy svedomia zbaviť tak, že v nás pôsobí sila, ktorá otupuje požiadavky nášho svedomia. Nemusí to byť úmyselné, môže to byť nevedomé ovplyvňovanie. Pri konaní určitej situácie to síce môžeme myslieť dobre a ospravedlňovať si to rôznymi spôsobmi alebo sa vyhovárať na zdravý ľudský rozum, to však nič nemení na tom, že mravný nárok postupne slabne (Guardini, 1999)

2. Svedomie môže byť precitlivené. Napríklad ak svedomie pociťuje vinu a zodpovednosť aj tam kde žiadna nie je. Z narušeného svedomia sa vytráca všetka sloboda (Guardini, 1999)

3. Narušenie svedomia v jeho obsahoch: Naše poznávanie nie je zrkadlom, ktoré by len odrážalo to čo sa pred ním vyskytne. Vo svojom pohľade sme obsiahnutý my sami. Všetko na čo uprieme svoj pohľad je niečo z nás, z našich želaní a pohnútok. Neberieme veci také aké sami o sebe sú ale také, aké by sme ich chceli mať. Psychológia poukázala aký vplyv má nevedomé chcenie na to, ako danú vec chápeme. Podobným vplyvom podlieha aj stupeň naliehavosti a dôležitosti (Guardini, 1999).

V predchádzajúcej kapitole sme si vymedzili pojem dobro, vymenovali druhy dobra a vysvetlili v akom vzájomnom vzťahu sú dobro a svedomie. V nasledujúcej časti si napíšeme niečo o tom, kto je dobrý človek, či taký človek vôbec existuje, a kto môže byť dobrým človekom.

1.4 Dobrý človek

Kto je dobrý človek? Ako je možné stať sa dobrým človekom? Je dobrý človek jednoducho ten, ktorý nie je zlý alebo ten, ktorý úplne eliminoval zlo? Je človek rovnako dobrý na začiatku a na konci svojho života? Ak nie, ako sa stáva dobrým človekom? (Gálik, 2005).

Pre niekoho je dobrý človek ten, kto mu je sympatický, koho má rád. Pre iného to môže byť človek, ktorý s ním zdieľa rovnakú vieru, či už náboženskú alebo politickú. Pre

d'alsích je dobrý človek len hrdina – ideál. Pre niektorých je pojem dobrý človek totožný len s osobným zámenom JA, atď. (Androvičová, 2002).

Jonas (1997, s. 134) charakterizuje dobrého človeka takto: „Dobrý človek nie je ten, ktorý sa urobil dobrým, ale ten, ktorý konal dobro pre neho samé.“ Slavkovský (2005) uvádza, že pravda, dôvera, úprimnosť a dobro sú ideály a postoje, ktoré patria k dobrému človeku. „Dobrý človek vidí v každom človeku svojho brata bez ohľadu na rozdiely rasy, pohlavia a stavu“ (Kišš, 2002, s. 131). Dobrý človek je ten, ktorého skutok nie je v rozpore s vlastným vnútnom (Veverka, 2002). Avšak najdôležitejšou charakteristikou dobrého človeka je jeho zodpovednosť za seba samého (Androvičová, 2002).

Letz (2002) uvádza, že skutočne dobrým človekom môže byť len ten, komu je vlastné poznanie a porozumenie dobra, a ten, kto v sebe a v druhých dokáže toto dobro spoznať, a poukazovať naň. Píše tiež že: „jedine autentická osobnosť ukazuje na skutočne dobrého človeka“ (Letz, 2005, s. 133). Túto autenticitu si osobnosť preveruje vo svojom mravnom konaní, vtedy keď dospieva k presvedčeniu, že koná v súlade so svojím svedomím a tiež vtedy, keď z nadhľadu skúma hodnotenie svojho mravného konania druhými osobnosťami, ktoré sú podľa jej presvedčenia autentické (Letz, 2005).

Slovné spojenie „dobrý človek“ je podstatné určenie jedinca, ktorý sa bytostne realizuje ako dobrý. To teda znamená, že sa musí realizovať sám. Nie ako izolovaný ale ako autonómny. To znamená, že nie je odtrhnutý od spoločnosti a kultúrno-sociálneho prostredia, ale je v ňom včlenený, realizuje sa v ňom. Formovať dobrého človeka znamená nielen pomáhať mu robiť dobro, ale aj byť dobrým. Čiže nie konať niečo, čo sa naučil ako súčasť výchovného procesu ale konať niečo, čo vo svojom vnútri objavil ako dobro – bytostný cieľ svojej sebarealizácie. Dobrý človek je totižto osobnosť a tou sa môže stať len napodobňovaním a sebaapretváraním (Kondrla, 2004).

Človek je osoba a vďaka tomu je schopný konať dobro v etickom zmysle a slobodne si voliť dobro na základe rozumovej úvahy. Základom ľudskej osoby je voľba, ktorou sa človek rozhodne, akým človekom chce byť. Môže sa rozhodnúť pre dobro alebo aj proti nemu. Táto slobodná voľba je potom prítomná v každom skutku. Človek sa môže ako osoba naplno realizovať, a jedine tak je schopný objaviť pravdy, ktoré sú hlboko vpísané do jeho srdca a byť naplno dobrým človekom (Blaščíková, 2004). „Dobrota človeka sa zakladá na jeho slobode a slobodnej vôli“ (Rampák, 2002, s. 141).

„Na základe adekvátneho poznania pravdy o sebe samom sa človek môže oslobodiť z falošných snov, obrazov, predsudkov a manipulácií a smerovať k dobrému životu“ (Fula, 2005, s. 241). Podľa Blaščíkovej (2009, s. 42) ľudské konanie „vždy sleduje nejaký cieľ, ktorý má ráz dobra.“

Dobro je veličina, ktorá sa nedá merať, ale ktorú cítime vo vzorcoch správania sa dobrých ľudí. Dávame ho do súvisu s takým činom alebo konaním, ktoré sa spája s mravnými kategóriami ako sú: čestnosť, slušnosť, úcta, tolerantnosť, ústretovosť, podpora, pomoc a solidarita. Za dobrého teda môžeme považovať človeka ktorý je nositeľom spomenutých kategórií (Bakošová, 2005). „Veľkosť človeka nespočíva v dokonalosti jeho individuality, ale v dokonalosti jeho osoby“ (Judák, Linet, 2004).

Hrehová (2005, s. 32) uvádza, že: „Dobrý človek nie je dobrým zvečera do rána, dobrým sa stáva postupne a to tak, že vyzrieva“:

- v pochopení svojej vlastnej existencie, prostredníctvom sebauvedomenia a sebapoznania,
- v pochopení existencie iných bytí prostredníctvom poznania (rozum, viera, skúsenosť).

Správanie človeka by nemal riadiť egoizmus a biologické vzorce správania, ale morálne hodnoty a normy. Ide o to, aby sa do bežných vzťahov, zložitých situácií a morálnych konfliktov každodenného života vnášalo viac empatie, citlivosti, porozumenia, tolerancie, slušnosti, spravodlivosti a láskavosti. Ide o to, aby sa človek naučil neľahkému umeniu byť dobrým človekom a deň čo deň sa ním stával pri stretávaní sa s morálnymi dilemami (Lajčiaková, 2005).

„Dobrý človek súčasnosti je aktívny, autonómny, zodpovedný pozemšťan“ (Androvičová, 2002, s. 251).

2 Zlo

2.1 Vymedzenie pojmu zlo

„Boh stvoril dokonalý svet, zlo nepochádza od Boha, nemá vlastnú skutočnosť, je len nedostatkom dobra.“ (sv. TOMÁŠ Akvinský).

Zlo by sme najjednoduchšie mohli charakterizovať ako filozofickú kategóriu, ktorá je: „chápaná ako protiklad dobra. Spravidla sa za zlo označuje to, čo zámerne a úmyselne spôsobuje bolesť a utrpenie, škodí, je neprospešné, neužitočné, ohrozujúce. To, čo je cielene deštruktívne voči zámerom a úsiliu jednajúcich. Či už sú to jednotlivci, skupiny, alebo celá spoločnosť. Zlo predstavuje obecnú kategóriu etiky, ktorého prostredníctvom možno morálne hodnotiť javy, udalosti a jednanie medzi ľuďmi“ (Filozofický slovník, 2002).

Podľa Aïvanhova (2001) je zlo ako neorganizovaná sila, ktorá nás trápi, pretože nemáme možnosť ju ovládať a používať. Filozofovia tvrdia, že zlo tkvie v tom, že nejakej veci chýba to, čo má mať, to čo patrí k jej úplnosti. Teda existuje vec, ktorá je dobrá sama o sebe, a keď stráca svoju dokonalosť stáva sa zlou (Příkaský, 2000).

Spaemanna (1994) definuje zlo ako nechotu k pozornosti. Podľa neho ten, kto koná zlo nevie čo robí a ani to nechce vedieť. A práve v tom spočíva zlo, nie vo výslovne zlom úmysle. Pojem zlo je relatívny pojem: zlo sa nedá myslieť a chcieť bez dobra. Kto chce, snaží sa v ňom nájsť ešte kúsok dobra. Ukazuje to príklad zvádzania alebo sebaospravedlňovania (Michalov, 2002). Zlo je takou istou súčasťou nášho života ako dobro. Možno konštatovať, že zlo je čiastočne aj hybnou silou morálneho vývoja ľudskej spoločnosti. Presnejšie povedané, ľudstvo si v úsilí o prekonanie zla rýchlejšie uvedomuje potrebu konať dobro. Uvedomuje si nebezpečenstvo, ktoré zlo znamená pre človeka a spoločnosť vôbec (Gluchman, 1997).

Michalov (2002) je toho názoru, že: „zlo je všetko, čo človek skusuje ako zlé, nevydarené, škodlivé, ako príčinu biedy, utrpenia, nešťastia, nehody a smrti. Je to niečo negatívne, ktoré sa zameriava proti ľudskej túžbe po živote, blahobyte, šťastí, sebarozvíjaní, zdraví a nájdení zmyslu života.“ Podľa neho je zlo vždy spôsobené slobodným rozhodnutím toho, kto sa týmto svojim slobodným rozhodnutím stavia do protikladu k dobru, takže zlo si nemožno predstaviť bez dobra. Ďalej píše, že: „Zlo nie je len nedostatok dobra, ale výslovné a rozhodné popretie dobra. Zlo spočíva v tom, že

niekto, aj keď ide za dobrom, neospravedlniteľným spôsobom zapríčiní nejaké zlo, alebo ho spôsobí zároveň s dobrom, predovšetkým vtedy keď cenu musí zaplatiť druhý.“ Nikdy nechceme zlo pre zlo, ale chceme ho ako prostriedok, prípadne ho pripúšťame ako cenu za dosiahnutie niečoho, čo samo o sebe nie je zlé (Spaemann, 1994).

Povahou zla je ničiť a hubiť, preto zlo v miere v akej existuje, obsahuje podiel dobra. Zlo by sme teda mohli chápať ako neprítomnosť úplného dobra (Blaščíková, 2009). Arno Arzenbacher (1991) dokonca píše, že zlo vlastne neexistuje. Zlo je v podstate nedostatok a neprítomnosť bytia, ktoré by tu malo byť, ale nie je.

2.2 Proces vzniku zla

„Miesto vzniku zla je v ľudskej vôli, ktorá urobí svoj vlastný úsudok najvyšším meradlom, a tak pohrdne jej predloženým poriadkom dobier. Podstatný je tu moment svojvôle, zlovôle a násilia. Formula dobrej vôle znie: Chcem to, pretože je to dobré! A zlej vôle: To je dobré, pretože to chcem! Z takto potvrdenej zlovôle jednotlivcov vyvíja zlo svoj účinok vo svete, rozladuje, zvádza a kazí. Podľa biblického učenia vzniká zlo zo slobodných úkonov rozhodnutia ľudskej neposlušnosti voči Tvorcovi všetkého dobra, voči jeho norme života = sinajskému zákonu“ (Michalov, 2002, s. 25). Pôvodcom zmeny dobrého na zlé býva často človek sám (Příkaský, 2000).

Vznik zla si môžeme popísať nasledovne (Příkaský, 2000):

1. dotyk – zlo sa nás akoby dotkne. Najčastejšie to môže byť niečo čo vidíme alebo počujeme, niekedy je to len neurčitý pocit ktorý máme. Nech už príde podnet odkiaľkoľvek, nasleduje reakcia, čiže prvotná myšlienka alebo nápad. Ešte nevieme či danú vec vykonáme, ale danej myšlienke už dávame priestor.

2. rozhovor – začína vnútorný rozhovor a máme možnosť povedať zlu áno alebo nie. Zahrávame sa so zlom a už toto zahrávanie sa znamená smerovať k zlu.

3. konflikt – vyostrenie vnútorného konfliktu. Po rozhovore myšlienka v našom vnútri slabne alebo silnie. Ak je sprevádzaná príjemnou predstavou, o to ťažšie je pre nás odohnať ju.

Najväčšie zlo je možné spáchať len v prípade, že na toho druhého nebudeme pozeráť ako na človeka, ako na ľudskú bytosť, ale ako na predstaviteľa nejakého

obecnejšieho druhu. Tento proces môžeme nazvať ako premena konkrétnej bytosti na neosobného predstaviteľa nejakého druhu (Gál et al., 1994). Prívrženci náboženskej morálky veria tomu, že iba strach pred vyššou silou ich môže odradiť od zlých skutkov. Je strašné, keď človek nie je prístupný nijakým argumentom okrem argumentov vlastných potrieb a medzi týmito potrebami chýba tá najdôležitejšia: tvoriť dobro (Sagatovskij, 1984).

2.3 Druhy zla

Jiljí V. Příkaský (2000) rozlišuje zlo, podľa toho v akej oblasti sa prejavuje, na fyzické a mravné:

- fyzické zlo sa prejavuje v tele človeka alebo v prírode. Je to každý nedostatok prirodzenej dokonalosti: zánik, zlyhanie, znetvorenie, choroba, utrpenie, smrť a p.
- mravné zlo vzniká ak človek svojim jednaním porušuje mravný zákon. Takže morálne zlo, na rozdiel od fyzického, závisí na ľudskej vôli.

Rozlíšiť mravné dobro a zlo nie je vždy jednoduché. Citlivosť na jedno aj druhé sa vyvíja celý život. Schopnosť rozlíšiť ich sa teda nazýva múdrosť a je jednou z cností (Příkaský, 2000).

Ďalej by sme mohli zlo rozdeliť na:

1. Zlo ideologisticky motivované - zlo páchané na druhých v mene nejakej vyššej idey. Ľudstvo najväčšie zločiny začalo páchať vtedy, keď sa na druhých ľudí nepozeralo ako na konkrétnych jednotlivcov, ale ako na predstaviteľov nejakých širších celkov (národ, rasa atď.) (Gál et al., 1994).

2. Banálne zlo – zlo ako výsledok fungovania byrokratických systémov. Ako príklad tohto typu zla Petrussek (1994) uvádza príbeh postavený na knihe od Hannah Arendtovej Eichmann v Jeruzaleme. Ide o Adolfa Eichmana, byrokrata, ktorý neposielal státisíce židov na smrť z nenávisťi, necítil k nikomu nenávisť, a ani nikoho nemiloval. Konal len svoju povinnosť. Išlo mu o dôsledné dodržiavanie predpisov a vinný sa cítil len vtedy, keď ich porušil. Pred súdom vypovedal, že v celom svojom živote pocíťoval vinu len v dvoch prípadoch. Prvýkrát, keď ako dieťa išiel poza školu a druhý krát, keď neuposlúchol rozkaz ísť do krytu pri leteckom nájazde. Právi byrokrati môžu s človekom

zaobchádzať s najväčšou krutosťou nie preto, že by ich k tomu doháňala vlastná krutosť, ale preto, že ku svojim obetiam necítia vôbec nič. Arrendtová Eichmanna líči ako názorný príklad. U takýchto ľudí nevzniká konflikt medzi vlastným svedomím a z vonka uloženou povinnosťou. Ich svedomím je práve toto plnenie si povinností.

Touto knihou autorka ako prvá poukázala na problém banálneho zla (Gál et al., 1994).

3. Zlo každodenného života - takzvané drobné zlo, s ktorým sa stretávame každý deň. Pri tomto zle si páchatel často ani neuvedomuje, že zlo spôsobuje, pretože stratil schopnosť uvedomiť si zlo a rozpoznať ho, je to napr. neslušnosť, porušovanie základných pravidiel slušného správania a tak ďalej (Gál et al., 1994).

2.3.1 Zlo každodenného života

Realita sveta, ktorý nás obklopuje je taká, že dobro a zlo sú súčasťou nášho každodenného života. Dobro sme schopní pochopiť, uvedomiť si ho, a oceniť vďaka tomu, že poznáme zlo. Zlo je podstatnou súčasťou nášho bytia a života aj preto, že môže byť výsledkom vedomej alebo nevedomej aktivity, prípadne náhodnej činnosti či produktom zhody určitých nepredpokladaných okolností (Gluchman, 1998). Existujú niektoré vlastnosti ku ktorým je automaticky pripojené rozpoznanie zla, napr. radosť z cudzieho utrpenia inak povedané aj škodoradosť alebo zlomyseľnosť, nenávisť, chlípnosť, agresivita, klamstvo a pod. Existujú však aj určité činy, pri ktorých nám je tiež hneď jasné, že sú zlé, napr: krádež, vražda, cudzoložstvo, vlastizrada, podvod, týranie, znásilnenie, porušovanie základných pravidiel slušného správania atď. Tieto vlastnosti alebo činy sú zlé, pretože sú zlé samy o sebe, nielen preto, že je v nich nejaký nedostatok (Habáň, 1991).

„Úsilie o prekonanie zla v nás a vo svete okolo nás je to, čo nás vedie v smere mravného vývoja ľudstva, t.j. k realizácii humánosti vo svete, čiže k uskutočňovaniu práv človeka a ochrane ľudskej dôstojnosti“ (Gluchman, 1998, s. 198).

2.4 Zlo, násilie a agresivita

S etickou kategóriou zla veľmi úzko súvisia pojmy agresivita a násilie. Na začiatok by sme si dané pojmy mali rozlíšiť a charakterizovať.

Pojem zlo je určite najvšeobecnejší, je to filozofická kategória, opak dobra (Gál et al., 1994). Bližšie sme si pojem zlo definovali na začiatku druhej kapitoly.

Násilie je jeden z prejavov zla. Je to čin alebo činnosť, ktorou niekomu inému spôsobujeme škodu alebo aj ujmu, ak ubližujeme na zdraví príp. na majetku. Najmä v politologických teóriách sa o násilí hovorí ako o spôsobe alebo prostriedku, ktorým nútime človeka alebo skupinu ľudí, aby konali niečo čo vykonať nechcú alebo im znemožňujeme vykonávať niečo čo chcú vykonať (Gál et al., 1994). „Násilie sa definuje ako zámerné ubližovanie, ktoré je vykonávané s úmyslom vážne poškodiť obeť. Násilie sa teda definuje zhodne ako agresia, rozdiel je v závažnosti dôsledkov. Násilie je agresia, presnejšie je to tá oblasť agresie, ktorá má vážne dôsledky. Tomu zodpovedá stotožňovanie pojmu násilie s fyzickou agresiou, resp. s jej najtvrdšími formami, ako sú vraždy, prepadnutia, znásilnenia. Platí pritom, že násilie je agresiou, ale agresia nemusí mať podobu násilia“ (Lovaš, 2010, s. 13).

Bližšie by sme násilie mohli charakterizovať ako použitie veľkej sily proti niečomu alebo niekomu. Násilie teda môžeme chápať ako použitie sily proti niečomu, niekomu, ako porušenie telesnej integrity príp. fyzické poškodenie ľudského organizmu. K najtypickejším príkladom násilia patrí znásilnenie (Lovaš, 2010). „Násilie je všadeprítomné, i keď nie všade viditeľné“ (Gál et al., 1994, s. 7).

Násilie môžeme rozdeliť na morálne a fyzické (Příkaský, 2000):

- morálne násilie prebieha iba v rovine slov a gést. Patria sem vyhrážky, sľuby, prosby, presviedčanie, hrozby.
- fyzické násilie je fyzicky priamo hmatateľný nátlak, pod vplyvom ktorého človek robí to čo nechce.

Agresivita je snaha zastrašiť iného skutkom alebo symbolicky t.j. hrozbou alebo spôsobením nejakej ujmy. Má mnoho foriem. Existuje typológia, ktorú navrhol Erich

Fromm. Rozlišuje napríklad hravú agresivitu, reaktívnu, frustračnú, agresiu zo závislosti, z pomsty, žiarlivosti, kompenzačnú agresivitu atď (Gál et al., 1994).

Agresivita má dve základné podoby:

- inštrumentálnu, prostredníctvom ktorej dosahujeme nejaký bezprostredný cieľ;
- expresívnu, ktorá má zmysel sama o sebe. V tomto prípade nejde o nič iné len spáchať nejakú škodu, napríklad vandalizmus, ktorého cieľom je vyjadriť sa tým, že niečo ničíme (Gál et al., 1994).

„O agresii hovoríme, keď niekto úmyselne, naschvál ubližuje niekomu, alebo sa ho snaží poškodiť. Nie je pritom dôležité, či k ublíženiu skutočne dôjde alebo došlo, ale či je výsledkom zámerného, cieľavedomého správania. V prípade agresie teda musí ísť o ublíženie, spôsobené správaním nejakej osoby, ktoré bolo vykonané zámerne“ (Lovaš, 2010, s. 12).

Lovaš (2010, s. 22) rozdeľuje formy agresie na „fyzickú a verbálnu“ a dodáva, že: „forma agresie je len jej vonkajšia podoba. Je to „technika“ ako ubližuje agresor obeti.“

Ďalšie dve dimenzie agresie sú: priama agresia (bezprostredná) a nepriama agresia, Každý prípad agresívneho správania sa charakterizuje podľa oboch uvedených kritérií (Lovaš, 2010).

2.4.1 Násilie a agresivita v médiách

„Agresivita + násilie = Zlo“ (Gál et al., 1994, s. 7). Môžeme konštatovať, že potreba zobrazovať násilie je prítomná v celých ľudských dejinách. Nadobúda však rôzne podoby v závislosti od doby a kultúry, v ktorej sa vyskytuje. Keďže súčasnosť je charakterizovaná ako doba informačnej explózie sprostredkovaná masmédiami, je skoro vylúčené, aby sa násilie v médiách neobjavilo, a aby sa jeho medializovaná podoba nestala súčasťou našej kultúry (Gál et al., 1994). „V dnešnej dobe masmediálnej kultúry, sú masmédiá popri rodine a škole jedným z najvýznamnejších činiteľov, ktoré formujú morálno–kultúrny systém tej-ktorej spoločnosti“ (Rakús, Rakús, 2002, s. 37).

Aby sme mohli kvalifikovane posúdiť, akú úlohu zohrávajú médiá v živote človeka, stačí zistiť, koľko hodín denne daná sociálna skupina alebo jednotlivec, trávi denne pred televíznou obrazovkou (Gál et al., 1994). Médiá majú obrovskú moc

ovplyvňovať myslenie, cítenie ale aj konanie ľudí. Najväčšie nebezpečenstvo spočíva v tom, že prostredníctvom médií je možné manipulovať informáciami, zjednodušovať realitu, skresľovať dôležité časti informácie a jednostranne uprednostňovať len niektoré názory. Podobne je možné ovplyvniť výskyt agresívneho chovania u ľudí, pretože tvorcovia televíznych programov dobre vedia, že agresia patrí k dispozičnej výbave človeka. Rôzne agresívne obsahy prezentované v médiách sú potom schopné osloviť v človeku už pripravenú štruktúru (Čermák, 1999).

Oproti normálnemu svetu má televízny svet tú výhodu, že do vedomia ľudí prichádza kvalifikovane spracovaný z hľadiska poznávacieho a kvalifikovane okomentovaný z hľadiska komunikačného (Gál et al., 1994). Preukazuje sa, že najmä banalizované násilie v médiách zvyšuje schopnosť vidieť násilie a utrpenie bez sprievodných emócií, a vedie k oslabeniu schopnosti empatie s trpiacim, s umierajúcim a so smrťou. Banalizovaná mediálna smrť znemožňuje pochopenie podstaty, zmyslu a následkov smrti (Rakús, Rakús, 2002). „Vzťah medzi masovými médiami a agresívnym správaním síce nie je úplne jednoznačný, ale istá súvislosť tu je“ (Gál et al., 1994, s. 92).

„K biologickej vybavenosti ľudského tvora dané jeho tisícročným vývojom totiž patrí i schopnosť násilnej interakcie s prostredím v ktorom žije. Dokonca prejavy násilia udržiavajú rovnováhu medzi jedincom a týmto prostredím“ (Gál et al., 1994, s. 66).

3 Dobro a zlo

3.1 Porovnanie dobra a zla

„Kategorie „dobra“ a „zla“ predstavujú v morálke najvšeobecnejšie kladné a záporné hodnotenie. V podstate morálka bez nich ani nie je možná“ (Vajda, 2004, s. 109). Dobro a zlo sú párové kategórie. Význam jednej sa často vysvetľuje prostredníctvom zisťovania opačných vlastností druhej kategórie (Navrátilová, 2001). Predstavujú krajné medze intervalu, v ktorého rozmedzí sa odohrávalo historické, situačné a kontextuálne premenlivé morálne hodnotenie situácií, udalostí, javov a vzťahov viazaných na úmyselnú a zámernú činnosť človeka a ním stanovené normy“ (Filosofický slovník, 2002). „Filozofovia tvrdia, že zlo tkvie v tom, že nejakej veci chýba to čo má mať, čo patrí k jej úplnosti. Teda existuje vec sama o sebe dobrá, ktorá stráca svoju dokonalosť a tak sa stáva zlou“ (Příkaský, 2000, s. 15).

„Čo bolo skôr: dobro alebo zlo? Večná otázka, ktorá vlastne odhaľuje aj večnosť konfliktu dobra a zla od čias, kedy si človek vôbec začal uvedomovať ich existenciu, kedy môžeme začať vôbec uvažovať o nejakom stave ľudstva, ktorý by pripomínal morálku. Keď začneme uvažovať od predmorálneho obdobia, zistíme, že tento konflikt je prítomný už aj tam, aj keď jeho podoba bola značne primitívna, pretože veľmi často súvisela s inštinkívnym konaním človeka a jeho úsilím o sebazáchovu, o prežitie. Podoby konfliktu dobra a zla sa menili v závislosti na tom, ako sa menil konkrétny obsah toho, čo je chápané ako dobro a zlo v určitej dobe. Konflikt dobra a zla nikdy (alebo takmer nikdy) neprebíha v abstraktnej teoretickej rovine, ale je to každodenná mravná skúsenosť ľudí určitej doby“ (Gluchman, 1997, s. 35 – 36). V najširšom význame je dobro všetko to, čo prispieva k blahu a zlo je všetko to, čo blahu protirečí, narúša ho alebo ničí. Dobro a zlo sa vzťahujú na sféru ľudských sociometrických vzťahov i na činnosť, v ktorej sa prejavuje vzťah človeka k vonkajšiemu svetu, k prírode a k sociálnemu spoločenstvu. V bežnom živote sa blaho a dobro niekedy prekrývajú a vystupujú ako rovnaké pojmy. Idea dobra je súčasťou každej mravnej kategórie. Vo svojom najvšeobecnejšom význame je dobro totožné s mravnosťou a zlo je synonymom nemravnosti a neresti. (Žilínek, 1997). Idea dobra je súčasťou každej mravnej kategórie. Z toho vyplýva prvotný význam dobra a zla v súvislosti s etikou, kde dobro a zlo určujú kritérium morálnosti alebo amorálnosti. (Micháľková, Rothmajerová, 2005). „Dobro a zlo majú univerzálny axiologický (hodnotový) charakter. Predstavujú najvšeobecnejšiu formu vyjadrenia morálneho

hodnotenia, ktoré umožňuje oddeliť mravné od nemravného, bez čoho by vlastne nebolo morálky a čo tvorí základ každého morálneho hodnotiaceho súdu“ (Žilínek, 1997, s. 46). „Dobro treba konať a zlu sa vyhýbať“ (Arzenbacher, 1991).

Omraam Mikhaël Aïvanhov (2001, s. 30) píše, že: „Zlo a dobro, ktoré sa predstavujú ako protiklady, sú v skutočnosti dve sily zapojené do rovnakej práce. Pretože ich však nepozorujeme zhora, teda z duchovného, zasveteneckého pohľadu, hovoríme, že sú to sily, ktoré si odporujú. Tí ktorí pozorujú udalosti a činy zdola, z úrovne, kde sa odohrávajú, sa mýlia. Keby sa pokúsili povzniesť, aby ich pozorovali z pohľadu múdrosti, z pohľadu ducha, mali by správnu víziu a pochopili by, že dobro a zlo sú dve prepojené sily.“ „Ak chceme zničiť zlo, zároveň zničíme aj dobro. To samozrejme neznamená, že musíme zlo živiť a posilňovať ho pretože je dostatočne silné aj bez našej pomoci, ale tiež by sme sa nemali pokúšať ho ničiť – ani by sa nám to nepodarilo. Je potrebné zlo využívať a dokázať k nemu zaujať správny postoj.“ Podľa neho je dobro manifestáciou Boha a zlo je odpadom dobra.

Človek, ktorý sa orientuje na dobro môže byť silný aj slabý. Ak je to sila, tak je to sila dobrá, ktorá neutláča a neničí, ale pomáha a zachraňuje. Ak je to slabosť, tak slabosť, ktorá je pripravená reagovať na lepšie, pripojiť sa k nemu, vložiť svoj diel. Základné kvality vychádzajúce z postoja dobra sú svedomitosť, porozumenie a zodpovednosť. Podmienkami postoja zla sú úplne iné kvality: egocentrizmus, plytkosť duše a subjektivismus. Človek orientovaný na zlo takisto môže byť silný aj slabý. Je to však zlá sila a zlá slabosť. K vlastnostiam vyplývajúcim zo zla zaraďujeme hluché svedomie, bezcitnosť a nezodpovednosť (Sagatovskij, 1984). Človek si pomocou vôle volí určité dobro a opiera sa o rozpoznanie dobra. Pri poznávaní dobra sa môžu vyskytnúť aj chyby, a vôľa samotná môže byť aj zlá. Vtedy vzniká situácia, kedy človek začína konať proti sebe samému, proti svojmu skutočnému dobru. Inak povedané škodí sám sebe, a preto by mal každý človek prekontrolovať správnosť svojho poznania a svojho rozhodnutia (Dłubacz, 1996).

V súčasnosti je otázka dobra a zla vnímaná rôzne. Vychádza zo súboru zásad duchovného a kultúrneho spôsobu života. Často niečo, čo je v kresťansky zmysľajúcej spoločnosti zlé, je v inej spoločnosti alebo národe vnímané ako dobré, alebo ako hrdinstvo a naopak. Je problém vedieť správne definovať dobré a zlé konanie človeka tak, aby to bolo všeobecne platné nielen v materialisticky cítiacej a mysliacej spoločnosti, ale aj v komunite, ktorá cíti a myslí nábožensky (Michalov, 2002). „Dobro ľudí stmeluje, zlo ich rozdeľuje“ (Sagatovskij, 1984, s. 15).

3.2 Odlišovanie dobra od zla

Každý z nás by mal intuitívne vedieť odlíšiť dobro od zla. Toto vnútorné poznanie dobra a zla môžeme vysvetliť tromi spôsobmi. Jedna možnosť je, že všetky naše mravné názory sú spoločensky a kultúrne podmienené. Druhá možnosť je psychologické hľadisko, pretože už od detstva sme vychovávaní k prevzatiu určitých hodnôt a predstáv ktoré ovplyvňujú naše mravné uvedomenie, aj keď niektoré z týchto hodnôt v neskoršom veku odmietneme. Tretia možnosť je vrodenný zmysel pre to, čo je správne a nesprávne. Túto možnosť podporuje to, že svedomie má takmer každý. Výnimkou sú psychopati čiže ľudia, ktorí nemajú žiadny zmysel pre morálku (Thompson, 2004). Z čoho teda vyplýva naše vnútorné vedomie rozpoznať dobro a zlo? Sociologicky by sme mohli povedať, že je to dané výchovou, tradíciou, kultúrnym zakotvením atď. Podľa Toynbeeho je to vrodenná ľudská predispozícia. Že človek proste túto schopnosť v sebe má. A odkiaľ sa berie? To je otázka, na ktorú by asi ťažko niekto z nás vedel odpovedať (Gál et al., 1994).

Vôľa človeka by primerane svojej podstate mala cítiť, že zlo je neprirodzené a deštruktívne. Poznanie a vôľa v sebe cítia prirodzenú príbuznosť s pravým dobrom, a preto si uvedomujú nebezpečenstvo zla. V reálnom živote často musíme voliť nie medzi absolútnym dobrom a zlom, ale medzi takými situáciami, v ktorých je v istej miere zastúpené dobro i zlo. Vtedy sa usilujeme zlo zredukovať na minimum. Práve v takýchto situáciách v celej intenzite vystupuje problém morálnej voľby. Základom morálnej voľby je princíp konkrétnej pravdy. V súlade s týmto princípom je ľubovoľná situácia pravdivá alebo nepravdivá nie všeobecne ani bezpodmienečne, ale vždy vo vzťahu k istým podmienkam. To znamená, že najskôr treba pochopiť, v záujme akého cieľa a v akých súvislostiach je ten či onen skutok dobrom alebo zlom. Ďalej treba nájsť prostriedky, ktoré by boli adekvátne stanovenému cieľu, a ak sa stane, že situácia je taká, že zlo je nevyhnutné, nech by sme volili akokoľvek musíme sa usilovať obmedziť zlo na minimum. Snažme sa teda znásobovať dobro a odstraňovať zlo (Sagatovskij, 1984).

Gluchman (1997) tvrdí, že je potrebné vytvárať také konkrétne mravné normy, ktoré by uľahčovali a zjednodušovali poznanie toho, čo je dobro a zlo, a tak zjednodušili proces rozhodovania a konania na úrovni zvykovej či skupinovej morálky v súlade s tým, že je potrebné konať v súlade s mravnými normami, teda konať dobro alebo aspoň nekonať zlo. Nie je potrebné vytyčovať ako cieľ nevyhnutnosť konať dobro. Často by stačilo aj to, aby jednotlivec nekonal zlo.

Človek sa svojimi činmi stáva tvorcom morálky. Prvým činom, je čin rozhodnutia alebo aj voľba určitého dobra. Akt rozhodnutia je počiatkom ľudského konania. To, čo človek urobí potom, je len následkom rozhodnutia a jeho naplnením. Týmto aktom rozhodnutia sa my, ako pôvodcovia, stávame dobrými alebo zlými. Akt rozhodnutia je teda aktom voľby dobra a jeho pôvodcom je vždy človek sám. Človek si volí dobro alebo zlo preto, lebo to chce. V momente rozhodnutia človek podnieti sám seba k určitému konaniu a týmto za svoj čin poberá zodpovednosť pred sebou aj pred ostatnými. Čin nemožno oddeliť od jeho pôvodcu, preto by každý človek mal zodpovedať za svoje činy. Pretože my ľudia disponujeme rozumom a vôľou môžeme spoznať pravdu a voliť pravé dobro. Všetko čo konáme je morálne dobré alebo zlé. Neexistujú morálne ľahostajné konania. Morálne dobro platí pre každého človeka (Džubacz, 1996).

Skutočný život je oveľa zložitejší ako situácie v rozprávkach, a aj preto sa víťazstvo dobra nad zlom rodí oveľa ťažšie než v rozprávke. Žiaľ, v živote často vznikajú situácie keď dochádza k víťazstvu zla, ktoré môže byť reprezentované násilím nespravodlivosťou, nehumánnosťou, agresivitou atď. Zlo má vždy oveľa viac možností na dosiahnutie svojho víťazstva ako dobro, pretože zlo je založené práve na porušovaní mravných princípov, noriem, pravidiel a hodnôt platných v ľudskej spoločnosti (Gluchman, 1997). Morálny život tvoria ľudské činy, ktoré posudzujeme z hľadiska dobra a zla. Morálne dobro je vlastnosť činu, ktorý sa udeje v súlade s ľudskou prirodzenosťou. Tým, že človek volí a uskutočňuje dobro, stáva sa dobrým a vyvíja sa. Tým, že volí zlo stáva sa zlým (Džubacz, 1996).

Podľa Aristotela sledovať najvyššie dobro a viesť dobrý život, znamená zároveň viesť život morálne naplnený. Cnosti v tomto kontexte reprezentujú osobité charakterové črty, zásluhou ktorých sa človek stáva spôsobilým na mravne dobré činy. Ich nadobúdanie, ako aj ochrana cností už získaných je znakom toho, že subjekt si uvedomuje aké je dobro v ľudskom živote dôležité, a že mu prisudzuje výnimočnú hodnotu. Dobro je bez cnostného života nemysliteľné a ak si ho človek zvolí za najvyšší cieľ svojho snaženia, cnostné konanie sa pre neho stáva záväzkom (Smreková, Palovičová, 2003).

„Neexistuje jednoduchý recept ako prekonať zlo. Nie odstrániť, pretože zlo nie je možné odstrániť či vykoreniť v jeho konkrétnej podobe. Tak ako neexistuje objektívne dobro, tak neexistuje ani objektívne zlo, pretože obidve sú viazané na konkrétnych ľuďoch a konkrétne situácie. V tejto súvislosti je potrebné pripomenúť, že zlo je potrebné špecifikovať na základe úmyslov konajúceho mravného subjektu na nesprávne

a nemorálne. Z toho vyplýva, že je potrebné mať na pamäti, že ide o úmyselné, prípadne neúmyselné zlo, ktoré vyplýva z určitého konania mravného subjektu“ (Gluchman, 1997).

„Asi najstaršie a najrozšírenejšie morálne pravidlo hlása: „Čo nechceš, aby iní robili tebe, nerob ani ty im.“ (Spaemann, 1994).

3.3 Biblické zobrazenie dobra a zla

Dobro sa spomína už pri samotnom stvorení sveta. „Boh povedal: Buď svetlo! A bolo svetlo. Boh videl, že je dobré a oddelil svetlo od tmy.“ [...] „Boh nazval sušinu zemou a zhromaždenie vôd nazval morami. A Boh videl, že je to dobré.“ [...] „Boh učinil dve veľké svetlá, väčšie svetlo, aby panovalo nad dňom, a menšie svetlo, aby panovalo nad nocou, a tiež hviezdy. Boh ich dal na nebeskú oblohu, aby svietili na zem a aby panovali nad dňom i nad nocou, a aby delili svetlo od tmy. A Boh videl, že je to dobré. [...] „Boh videl všetko čo učinil a hľa, bolo to veľmi dobré. (Gn, 1:3-31). Z uvedeného je zrejmé, že pri stvorení sveta zlo ešte neexistovalo.

Mnoho ľudí si kladie otázku, prečo existuje zlo? Existencia dobra a zla čiastočne závisí od samého človeka. Už pri stvorení Boh postavil človeka pred strom poznania dobra a zla, a dal mu možnosť poslúchnuť alebo neposlúchnuť (Michalov, 2002). „Boh vie, že toho dňa, kedy by ste jedli z neho, otvorí sa vaše oči, a budete ako bohovia, ktorí vedia čo je dobré i zlé“ (Gn, 3-5). „Následkom hriechu človeka zlo vstúpilo do sveta a potom sa tu rozbujnelo“ (Michalov, 2002, s. 23).

Človek má možnosť slobodnej voľby. Sloboda bola daná človeku nielen nato, aby mohol panovať nad prírodou, ale aj na to, aby vládol nad sebou. Človek je nezavŕšená bytosť a podľa toho, ako používa slobodu sa z neho môže stať aj bytosť nevydarená a nedostatočná. Aby pochopil zmysel slobody, musí mať správnu predstavu o ľudskej realite, vedieť kto je človek a aké sú jeho možnosti a zdroje. Ľudská vôľa túži po absolútnom dobre. Dôkazom toho je aj skutočnosť, že človeka neuspokojí nijaké čiastkové dobro. Vôľa si môže čiastkové dobrá zvoliť alebo ich odvrhnúť. A práve v tejto voľbe spočíva sloboda (Csontos, 2002).

Dobro a zlo sa v Biblii spomína veľmi často. Zo všetkých citácií sme vybrali len niektoré, tie ktoré môžeme prepojiť so súčasným svetom a životom, ktorý žijeme.

Hnev je zlo, píše sa o tom aj v 1 knihe Samuelovej „...keď sa nahnevá, vtedy vedz, že má pevne umienené vykonať zlé“ (1Sam, 20:7). Vražda je veľké zlo: „...páchal zlé

v očiach Hospodinových [...] preto, že ho zabil“ (1.Kr, 16:7). Bezbožnosť: „Robil to, čo je zlé, lebo neustanovil svojho srdca hľadať Hospodina“ (2.Par, 12:14). Škodoradosť a zlomyseľnosť: „Neraduj sa, keby padol tvoj nepriateľ, a keby klesol, nech neplesá tvoje srdce, aby snád' toho nevidel Hospodin, a bolo by to zlým v jeho očiach...“(Prís, 24:17).

V Biblii sa tiež píše o tom, aké zlo vie napáchať náš jazyk. Či už ide o nadávky, ohováranie, klamstvo alebo preklínanie. „Jazyk je malý úd a veľkým sa honosí. Hľa, maličký oheň a akú veľkú horu zapáli“ (Jak, 3:5). „Viac miluješ zlé ako dobré; radšej hovoríš lož, ako to, čo je spravodlivé“ (Ž, 52: 5). „Človek zlého jazyka nebude stáť pevne na zemi; ukrutného človeka bude stíhať zlé ako lovec, aby padol“ (Ž, 140:12). „Všelijaká prevrátenosť je v jeho srdci, vymýšľa zlé každého času, rozsieva sváry“ (Prís, 6:14).

V Biblii sa presne môžeme dočítať, čo sa Bohu nepáči, a čoho by sme sa mali vyvarovať: „Toto šestoro nenávidí Hospodin a sedmoro je ohavnosť jeho duši: vysoké oči, lživý jazyk a ruky, ktoré vylievajú nevinnú krv. Srdce, ktoré vymýšľa nepravé myšlienky, nohy, rýchlo pripravené bežať ku zlému. Lživý svedok, ktorý hovorí klamstvo, a ten, kto rozsieva nezhody medzi bratmi“ (Prís, 6, 16-19). Z toho je jasné, že by sme sa mali vyhýbať klamstvu, vraždám, náklonnosti k zlu a rozsievaniu nesvárov v rodine.

Aj o dobre sa v Biblii píše veľmi veľa: „Ten, kto snažne a včasne hľadá dobré, hľadá priazeň...“ Z toho je zrejmé, že ten, kto koná a hľadá dobro, je v Božej priazni, ale tiež v priazni ľudí. Je isté, že dobrí ľudia sú nám sympatickejší a bližší ako tí zlí. Spravodlivosť: „Povedzte spravodlivému, že bude dobre, lebo bude jesť ovocie svojich skutkov.“ Môžeme to chápať aj tak, že dobro bude opätované, odplatené dobrom.

Prirodzený mravný zákon má svoj pôvod v Bohu. Jeho hlavné príkazy sú vyjadrené v Desatore. Aj dnešné zákony a normy majú svoj pôvod v Desatore. Či už niekto v Boha verí alebo nie, musí sa riadiť zákonmi, ktoré sa z veľkej časti zhodujú s Desatorom Božích prikázaní, ako napr: nezabiješ, nepokradneš, nezosmilníš atď.

Všetci ľudia dychtia po dobre a po šťastí. Šťastie však nie je viazané na žiadny životný stav. Šťastie nie je mimo nás ani v nás, je v Bohu, pretože Boh je najvyššie dobro (Michalov, 2002).

3.4 Mravná výchova – premyslené konanie ako sa stať dobrým človekom

Počiatok mravnosti sa viaže na rozpoznávanie dobra a zla. Prvé štádium v chápaní dobra a zla sa viaže s chápaním príjemného a nepríjemného, až neskôr dieťa začína chápať dobro ako niečo, čo je životu prospešné a pre človeka užitočné. Mravnosť môžeme charakterizovať ako dobrotu, spôsobilosť a zameranie na dobro (Žilínek, 1997).

Pod mravnou výchovou rozumieme to, že ide o ľudskú záležitosť. Mravná výchova je teda premyslené konanie, ako sa z nás môže stať dobrý človek. Problém mravnosti sa viaže na človeka preto, lebo je osoba – je niekto. Osoba znamená toľko, že ide o prejav rozumu a vôle, myslenia a konania (Lomnický, 2004). „Vo svojej podstate je mravnosť prejavom zložitého vnútorného sveta človeka, hlbokou duchovnou integritou vlastného sebauvedomenia, hodnotou samou osebe v spojení s vlastným správaním a činmi, so vzťahom k iným ľuďom a ľudskej praxi“ (Žilínek, 1997, s. 33).

Žilínek (1997) vrámci štruktúry morálky vyzdvihuje dva komponenty:

1. mravnú normu;
2. mravné vzťahy.

Mravná norma je priesečník, v ktorom sú vyjadrené sociálne funkcie morálky vo vzťahu autonómnom, vzťah človeka k sebe samému a v interakčnom, vzťah človeka k človeku. Mravné normy predstavujú pravidlá, ktoré sa utvárajú v sociálnom živote človeka a vznikajú z hodnotiaceho súdu. Regulujú vonkajšiu, ale i vnútornú motivačnú stránku ľudského správania. Človek ich prijíma a osvojuje si ich, tým sa norma pretvára na vnútornú hodnotu. Tie najvšeobecnejšie normy v morálnom systéme nadobúdajú význam mravných princípov (Žilínek, 1997).

Mravné vzťahy, sú vzťahy človeka k životu, životným hodnotám, k sebe a druhým ľuďom, vzťah k svetu. Sú vyjadrené, v konaní a činoch ľudí. Čin je individuálny akt správania sa človeka. V čine, ktorý má morálny význam sa vyjadruje valencia hodnoty, hodnotový vzťah k iným ľuďom a uznanie ich dôstojnosti ako osobnosti. Správanie, v ktorom je vyjadrené uznanie hodnoty iného človeka, osoby je mravne správne (Žilínek, 1997).

Základné mravné hodnoty sú základné mravné kvality, ako: úcta, šľachetnosť, sebaobetavosť, súciti, úprimnosť, dôvera, ohľaduplnosť, vernosť, zdvorilosť, pokora, pracovitosť, priateľstvo pravdivosť, slušnosť, pokora, trpezlivosť, sebaovládanie,

zodpovednosť a tak ďalej. Ďalšiu skupinu všeľudských mravných hodnôt tvoria základné mravné kategórie, ktoré sú prejavom pôsobenia prirodzeného zákona ľudskosti a uskutočňovania myšlienky mravnej dokonalosti a všeľudskej rovnosti. Tieto mravné hodnoty tvoria dôležitý obsah mravného vedomia a sebauvedomenia osobnosti. Do tejto skupiny môžeme zaradiť mravné kategórie, ako dobro, zlo, blaho spravodlivosť, povinnosť, zodpovednosť, česť, dôstojnosť, šťastie, zmysel života, tolerancia, svedomie a iné (Žilínek, 1997).

Správni rodičia začínajú s pozitívnou mravnou výchovou veľmi skoro, pretože nikto nepozná svoje deti tak ako rodičia. Tí vedia veľmi rýchlo vycítiť ich dobré sklony, ale aj tie zlé. Prvou starosťou rodičov, by malo byť rozvíjanie dobrých sklonov a odbúravanie tých zlých. Každý mravne relevantný skutok má dve tváre:

- vnútornú – úmysel;
- vonkajšiu – spôsob vykonania dobrého skutku (Veverka, 2002).

Výchova, ak má byť úspešná, musí ponúkať priestor pre slobodu človeka, pre jeho vlastné rozhodovanie, voľbu, vyjadrovanie, konanie a s tým spojený pocit zodpovednosti. Človek musí niesť zodpovednosť za svoje rozhodnutia a činy (Lesková, 2005). Uvedomenie si zodpovednosti za svoje činy je jednou z najdôležitejších stránok mravnosti a morálky. Konanie v zmysle zodpovednosti je také konanie, ktoré je v súlade s etickými hodnotami. Uvedomenie si miery zodpovednosti a dôležitosti zodpovedného konania je základným predpokladom ľudskej slobody (Micháľková, Rothmajerová, 2005). Rodičia by mali naučiť deti uvedomovať si následky svojej slobody a rešpektovať vlastné hranice a hranice iných. Rešpektovať, že „moja sloboda končí tam, kde začína sloboda iných“ (Lesková, 2005).

Len objektívne pochopenie morálneho dobra a jeho uskutočňovanie v živote vedie k naozajstnému šťastiu a nenarušuje ľudskú dôstojnosť. S konaním morálneho dobra sa spájajú aj city. Vo svojom základe sú orientované na dobro v podobe pôžitku. Nie všetko čo nám je príjemné, je aj dobré. Preto by mal človek svoje city kontrolovať a správne použiť na konanie správneho dobra, ktoré je však vždy odhalené rozumom a svedomím (Dhubacz, 1996). Svedomie je najvnútornejší mravný regulátor a najcitlivejší indikátor mravnosti. Svedomie je tou univerzálnou mravnou kvalitou, v ktorej sa najzreteľnejšie prejavuje sociálno-duchovná podstata človeka (Žilínek, 1997). Pri formovaní mravného profilu človeka však musíme brať do úvahy aj jeho náboženský rozmer. Bez tohto rozmeru by bol morálny obraz o človeku neúplný a ochudobnený o veľmi významný duchovný aspekt (Pitel, 2002).

Záver

Po napísaní našej bakalárskej práce si dovoľíme tvrdiť, že sme splnili ciele, ktoré sme si stanovili v úvode práce. Vymedzili a charakterizovali sme základné pojmy dobro, zlo, svedomie, agresivita, násilie a morálka. Uviedli sme základné typy dobra a zla. Rozobrali sme dobro z pohľadu niektorých autorov, uviedli sme základné charakteristiky dobrého človeka a poukázali sme na to, aký by mal dobrý človek byť, ako by sa mal správať, a ako by mal dobrý človek konať. Opísali sme proces vzniku zla, vymedzili sme, zlo každodenného života a uviedli niekoľko príkladov tohto typu zla.

Ako píšeme v úvode, s pojmom zlo úzko súvisia pojmy agresivita a násilie. Zamerali sme sa aj na tieto pojmy, ich charakteristiku a ich prepojenie so zlom. Taktiež sme poukázali na to, že: „V dnešnej dobe masmediálnej kultúry, sú masmédiá popri rodine a škole jedným z najvýznamnejších činiteľov, ktoré formujú morálno–kultúrny systém tejto spoločnosti.“ (Rakús, Rakús, 2002, s. 37). Z toho dôvodu, sme sa venovali aj problematike agresivity a násilia v médiách, pretože médiá veľkou mierou ovplyvňujú vznik násilia a agresivity u ľudí.

Dobro a zlo sú súčasťou nášho života, preto sme v práci rozobrali vzájomný vzťah dobra a zla, spôsoby, ako možno dobro a zlo rozlíšiť, a tiež to, ako je dobro a zlo zobrazované v Biblii. Keďže v dnešnej dobe je zlo veľmi rozšírený fenomén, v závere našej bakalárskej práce sa venujeme morálnej výchove, ako dôležitému prostriedku, pomocou ktorého, sa môžeme naučiť dobrému správaniu. Tiež sa venujeme dôležitosti mravnej výchovy v živote človeka.

Zoznam použitej literatúry

AĪVANHOV, O. 2001. *Strom poznání dobrého a zlého*. Fréjus Cédex (Francie): Prosveta S.A., 2001. 152 s. ISBN 2-85566-823-9.

ANDROVIČOVÁ, Z. 2002. O zodpovednosti dobrého človeka. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 243 – 251.

ARZENBACHER, A. 1994. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.

ARZENBACHER, A. 1991. *Úvod do filozofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 304 s. ISBN 80-04- 26038-1.

BAKOŠOVÁ, Z. 2005. Životné situácie a prejavy solidarity. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 247- 254.

BLAŠČÍKOVÁ, A. 2009. *Etika cnosti podľa Tomáša Akvinského*. Nitra: UKF, 2009. 144 s. ISBN 978-80-8094-475-9.

BLAŠČÍKOVÁ, A. 2004. Funkcia a pôsobenie antropologických poznatkov na formovanie mladej študentskej populácie. In: *Formácia dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2004. ISBN 80-8050-744-9, s. 90 - 93.

BRENTANO, F. 1993. *O pôvodu mravního poznání: Zlo jako předmět básnického zobrazení*. Praha: Naše vojsko, 1993. 96 s. ISBN 80-206-0360-3.

CSONTOS, L. 2002, Niekoľko základných črt kresťanského chápania slobody človeka. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 95 – 106.

ČERMÁK, I. 1998. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. 203 s. ISBN 80-9026141-8.

DLUBACZ, W. 1996. Návrat k objektívnemu chápaniu morálky. In: *Sloboda a etické konanie človeka*. Nitra: Vysoká škola pedagogická, 1996. ISBN 80-8050-047-9, s. 351 – 356.

FULA, M. 2005. Prínos adekvátnej antropológie k dobrému životu. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 241 – 246.

GÁL, F., et al. 1994. *Násilí*. Praha: EGEM, 1994. 143 s. ISBN 80-85395-41-X.

GÁLIK, S. 2005. Dobrý človek z hľadiska filozoficko-psychologickej reflexie C. G. Junga. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 83 – 89.

GLUCHMAN, V. 1997. *Človek a morálka*. Brno: Doplněk, 1997. 203 s. ISBN 80-85765-95-0.

GLUCHMAN, V. 1998. Etická teória a morálka súčasnosti. In: *Kríza filozofie a metafyziky – Zrkadlo filozofie krízy*. Prešov: FF PU, 1998 s. 196 – 209. Dostupné na internete: <http://www.unipo.sk/public/media/10587/Etick%C3%A1%20te%C3%B3ria%20a%20mor%C3%A1lka%20s%C3%BA%C4%8Dasnosti.pdf>, 2011-03-18.

GRÁC, J. 2002. Dobrý človek v interakcii verejnej mienky a svedomia. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 205 – 213.

HABÁŇ, M. 1991. *Přirozená etika*. Praha: TRS, 1991. 160 s.

HREHOVÁ, H. 2005. Metafyzický základ ľudskej existencie, poznanie a sebapoznanie – predpoklady k završeniu človeka. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 25 – 34.

JONAS, H. 1997. *Princip odpovědnosti*. Praha: Oikoymenh, 1997. 318 s. ISBN 80-86005-06-2.

KATUŠČÁK, D. 2007. *Ako písať záverečné a kvalifikačné práce*. Nitra: Enigma, 2007. 162 s. ISBN 978-80-89132-45-4.

KIŠŠ, I. 2002. Stvorenie človeka na obraz preexistenčného Logosa- Krista. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 125 – 132.

KOLEKTÍV AUTOROV. 2002. *Filosofický slovník*. Olomouc: Olomouc, 2002. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.

KONDRLA, P. 2004. Formovanie dobrého človeka – ontologická dimenzia obsahu. In: *Formácia dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2004. ISBN 80-8050-744-9. s. 87 – 89.

KORENÝ, P. 2005. Svedomie a osobná identita. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6. s. 75 – 82.

KREJČÍ, F. 1922. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha, 1922. 567 s.

KÚTNY, I. 2004. Formovanie morálneho svedomia ako predpoklad výchovy a spoluformácie dobrého človeka. In: *Formácia dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2004. ISBN 80-8050-744-9, s. 102 - 122.

LAJČIAKOVÁ, P. 2005. Osobnosť „dobrého človeka“ morálne dilemy. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 262 – 268.

LESKOVÁ, A. 2005. Sloboda a autorita v rodinnej výchove. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 347 - 350.

LETZ, J. 2002. Nezastupiteľné miesto filozofie pri utváraní a formovaní duchovnej osobnosti na prahu tretieho tisícročia. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 195 – 204.

LETZ, J. 2005. Osoba človeka a autentická osobnosť. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 133 – 140.

LOMNICKÝ, I. 2004. Eticko-výchovné formovanie človeka. In: *Formácia dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2004. ISBN 80-8050-744-9, s. 129 – 137.

LOVAŠ, L. 2010. *Agresia a násilie*. Bratislava: Ikar, 2010. 197 s. ISBN 978-80-551-1752-2

MACHOVÁ, T. 1998. Vzťah etiky, morálky a práva. In: *Praktické otázky etiky a morálky (Etika III)*. Bratislava: PVT, 1998. ISBN 80-88859-13-1.

MICHALOV, J. 2005. Dobré svedomie a vytrvalé čítanie histórie ľudského myslenia. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 133 – 140.

MICHÁLKOVÁ, M., ROTHMAJEROVÁ, L. 2005. Etické hodnoty vo vzťahu sociálneho pracovníka a klienta. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 413 – 423.

MICHALOV, J. 2002. Dobrý človek. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 17 – 32.

NESVADBA, P. 2006. *Filozofie a etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 331 s. ISBN 80-86898-92-X.

PITEL, J. 2002. Cesta k Bohu – cesta k mravnému formovaniu človeka. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 85 – 93.

PŘÍKASKÝ, J. V. 2000. *Učebnice základů etiky*. Kostelné Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 134 s. ISBN 80-7192-505-5.

RAKÚS, A., RAKÚS, T. 2002. Agresivita a masmédiá. In: *Psychiatria*, 2002. č. 1, s. 36 – 38. Dostupné na internete: <http://www.psychiatria-casopis.sk/files/psychiatria/1-2002/psy1-2002-cla10.pdf>, 2011-03-17.

RAMPÁK, Š. 2002. Dobro v človeku ako teologický fenomén. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 141 – 148.

ROHÁČEK, J. 2007. *Svätá biblia*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2007. s. 361. ISBN 978-80-85486-37-7.

- SAGATOVSKIJ, V. N. 1984. *Súd svedomia*. Bratislava: Smena, 1984. 148 s.
- SLAVKOVSKÝ, A. 2005. Dobrý človek a problematika nepravdivosti. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 200 – 204.
- SMREKOVÁ, D., PALOVIČOVÁ, Z. 2003. *Dobro a cnosť*. Bratislava: IRIS, 2003. 164 s. ISBN 80-89018-15-7.
- SPAEMANN, R. 1994. *Hovoríme o etike*. Bratislava: Don Bosco, 1994. 71 s. ISBN 80-85405-34-2.
- THOMPSON, M. 2004. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-806-6.
- VAJDA, J. 2004. *Úvod do etiky*. Nitra: Enigma, 2004. 251 s. ISBN 80-89132-12-X.
- VEVERKA, L. V. 2002. Dimenzie dobra a dobrotivosti (dobráckosti) v diele Antona Hlinku. In: *Dobrý človek*. Nitra: FF UKF, 2002. ISBN 80-8050-556-X, s. 215 – 224.
- ŽILÍNEK, M. 2005. Cnosť ako základný charakterotvorný fenomén osobnosti. In: *Formovanie dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2005. ISBN 80-8050-947-6, s. 35 – 45.
- ŽILÍNEK, M. 1997. *Étos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava: Iris, 1997. 232 s. ISBN 80-88778-60-3.
- KONDRLA, P. 2004. Formovanie dobrého človeka – ontologická dimenzia obsahu. In: *Formácia dobrého človeka*. Nitra: FF UKF, 2004. ISBN 80-8050-744-9, s. 87-89.